

Dr hab. prof. nadzw. Henryk Duda
Zakład Gier Sportowych i Rekreacyjnych
Instytut Sportu
AWF Kraków

Fair play - naczelna zasada etyki kształtująca osobowość sportowca oraz ułatwiająca sprawne działanie w grze sportowej

Fair play - the guiding principle of ethics shaping the personality of an athlete and facilitating efficient operation in a sports game

Słowa kluczowe: gra fair play, normy etyczne, wychowanie humanitarne

Key words: fair play, ethical norms, humane education

Streszczenie

Dbanie o postawę etyczną, to istotny czynnik kształtujący własną osobowość, czynnika który w działaniu sportowym w sposób decydujący sprzyja efektywności procesu szkolenia zawodnika . Niestety w potocznym szkoleniu sportowców problem etyki w minimalnym stopniu jest poruszany wydaje się iż jest to poważny błąd, gdyż zamyka się drogę do profesjonalnego szkolenia zawodników, którzy powinni być " mocni i zdyscyplinowani wewnętrznie" - umotywowani w dążeniu do wyższych celów (perfekcyjne kształtowanie sprawności fizycznej i swojego charakteru). Rozwój sfery duchowej, podobnie jak sfery fizycznej i ruchowej w procesie kształcenia sportowca podlega takim samym oddziaływaniom. W tym aspekcie już od najmłodszych lat należy przekazywać wartości moralne i etyczne oraz uczyć przeżywania tych wartości w szlachetnej rywalizacji sportowej, zgodnej z zasadami gry fair play.

Celem opracowania jest nie tylko ukazanie zasad etyki w działaniu sportowym ale i też ukazanie racjonalnych kierunków szkolenia poprzez humanitarną edukację sportową.

Ukazane wyniki badań (503 młodych graczy piłki nożnej) wykazują iż

1. Działania związane z nieprzestrzeganiem przepisów gry wynikają nie tylko z dynamiki walki sportowej, mogą one także wynikać z niskiego poziomu etyki sportowej,
2. Nieprzestrzeganie zasad fair play może znacznie obniżyć skuteczność sportową drużyny,
3. Edukacja humanitarna w sporcie przyczynia się nie tylko do kształtowania osobowości młodego sportowca ale i też wyznacza kierunki w racjonalnym

Summary

Caring for an ethical attitude is an important factor shaping your personality, a factor that in a sporting action decisively promotes the effectiveness of the player training process.

Unfortunately, in the current training of athletes, the problem of ethics is minimal, it seems to be a serious mistake, as the road to professional training of players is blocked, who should be "strong and disciplined internally" - motivated in pursuit of higher goals (perfect shaping of physical fitness and its character). The development of the spiritual sphere, similarly to the physical and physical spheres in the process of educating an athlete, is subject to the same effects. In this aspect, from an early age should be provided moral and ethical values and teach these values to live in the noble sport competition, in accordance with the principles of fair play.

The aim of the study is not only to show the principles of ethics in sport, but also to show the rational directions of training through humanitarian sports education.

The presented research results (503 young football players) show that:

1. Actions related to non-compliance with the game rules result not only from the dynamics of sports fighting, they can also result from the low level of sports ethics,
2. Failure to comply with the rules of fair play may significantly reduce the sports performance of the team,
3. Humanitarian education in sport contributes not only to shaping the personality of a young athlete but also sets directions in a rational

Wstęp

Gra sportowa to starcie dwóch drużyn dążących do osiągnięcia przeciwstawnych celów według ściśle określonych reguł postępowania. Gra jest sposobem rozwiązywania konfliktów przez ograniczenie możliwości wpływania na jej przebieg jednej ze stron; gracze działają skutecznie wtedy, gdy ich konkurent traci wpływ na przebieg zdarzeń (Naglak, 2001, Duda 2008).

Mówiąc o określonych regułach postępowania mamy na myśli nie tylko prawidłowości wynikające z przepisów gry ale i też określone działania pozwalające na uczciwą grę, często kojarzonej z postępowaniem fair play.

Fair play (z ang. sprawiedliwa *gra*) – norma wartości w sporcie. Jest wyrazem postawy reprezentowanej na boisku, gdzie zwycięstwo nie jest celem, który należy osiągnąć za wszelką cenę. Postawa ta cechuje się przestrzeganiem przepisów gry i odrzuceniem korzyści wynikających z błędów sędziego oraz różnego rodzaju oszustw sortowych. Sportowca przestrzegającego zasad fair play można poznać po godnym zachowaniu zarówno w wypadku zwycięstwa jak i porażki (https://pl.wikipedia.org/wiki/Fair_play).

Pojęcie fair play – w sposób rozpowszechniony przeszło do innych języków niż angielski za sprawą Rudolfa Kirchnera (1927). Przedtem obowiązywał coubertinowski duch rycerskości (*l'esprit chevalresque*).

W opinii Andrzeja Pawłuckiego (2002, 2007) fair play jest przejawem aksjologii personalistycznej. Autor wyprowadza etykę sportu z chrześcijańskiej teologii moralnej (2002). Autor upatruje możliwość samorealizacji człowieka ku wyższym poziomom człowieczeństwa w aktywności fizycznej (sportowej). Zdaniem Pawłuckiego norma personalizmu, lub też humanistycznego uniwersalizmu (jak to określa autor) oznacza, że jedynym kryterium oceny moralnej działań sportowca jest doskonalenie siebie jako osoby ludzkiej. Sportowiec staje się moralnie doskonałym człowiekiem, kiedy w swoich agonistycznych zmaganiach realizował będzie wartość człowieczeństwa, jako wartość najwyższego dobra (Pałucki 2007).

Jednym z kryteriów czyli wyznaczników (mierników) działania sportowego są normy etyczne, które podobnie jak sprawność czy umiejętność w wykonaniu czynności sportowej pozwalają na jej racjonalne opisanie (Duda 2012). Czynności w tym zakresie pozwalają w pełni rozpoznać wykonywane czynności przez zawodnika, co ułatwia proces jego edukowania. Normą etyczną określa się ogólnie przyjęte zasady postępowania, inaczej dyrektywy, wyznaczające obowiązek określonego zachowania się w danej sytuacji przez odwołanie się do odpowiednich ocen i wartości moralnych. Od zawodników reprezentujących różny poziom sportowy, w różnych dyscyplinach i kategoriach wiekowych wymaga się nie tylko przestrzegania przepisów i regulaminów, ale także norm etycznych zwłaszcza szacunku dla innych i szlachetnej postawy wobec przeciwnika (Panfil 2006). Kwestie etyczne dotyczące działalności sportowej przez zawodnika mieszczą się w problematyce szeroko rozumianej etyki sportowej, pojmowanej jako zbiór zasad moralnych odpowiadających na pytanie, w jaki sposób powinni postępować przedstawiciele świata sportowego aby w

rywalizacji sportowej panował ład i porządek wyznaczony przez przyjęte wartości zgodne z ideologią olimpijską (Zdebska 2008).

Dbanie o postawę etyczną, to istotny czynnik kształtujący własną osobowość, czynnika który w działaniu sportowym w sposób decydujący sprzyja efektywności procesu szkolenia zawodnika (Naglak 2001). Niestety w potocznym szkoleniu sportowców problem etyki w minimalnym stopniu jest poruszany (Duda 2012), wydaje się iż jest to poważny błąd, gdyż zamyka się drogę do profesjonalnego szkolenia zawodników, którzy powinni być "mocni i zdyscyplinowani wewnętrznie" - umotywowani w dążeniu do wyższych celów (perfekcyjne kształtowanie sprawności fizycznej i swojego charakteru). Rozwój sfery duchowej, podobnie jak sfery fizycznej i ruchowej w procesie kształcenia sportowca podlega takim samym oddziaływaniom. W tym aspekcie już od najmłodszych lat należy przekazywać wartości moralne i etyczne oraz uczyć przeżywania tych wartości w szlachetnej rywalizacji sportowej (Duda 2012). Taka postawa prowadzi do profesjonalizmu (przestrzeganie określonych norm i zasad w drodze do doskonałości), prowadzi do kompletnego (holistycznego) oddziaływania na zawodnika w osiąganiu mistrzostwa sportowego (Duda 2008). Należy pamiętać, że rozwój sfery duchowej w aspekcie norm i zasad etycznych w szlachetnej rywalizacji sportowej dotyczy nie tylko zawodników ale i też trenerów, działaczy a także całego środowiska związanego z daną dyscypliną (np. kibiców). Autor jest przekonany iż branie tego aspektu pod uwagę w procesie zorganizowanego szkolenia nie doprowadziłoby do plagi korupcyjnej, z którą niestety musimy się wzmagać (np. w zespołowych grach sportowych, sportach indywidualnych).

Cel pracy i pytania badawcze

Nadrzędnym celem badawczym pracy jest próba rozpoznania działań graczy (na przykładzie piłki nożnej) w aspektach przestrzegania gry fair play oraz zasad etycznych w działaniach walki sportowej. Dodatkowym celem jest próba oszacowania działań sportowych przy nieprzestrzeganiu gry fair play oraz zasad etycznych, co w postępowaniu szkoleniowym ma wskazać racjonalne kierunki w sterowaniu młodym graczem.

Pytania badawcze:

1. Czy działania wynikające z nieprzestrzegania przepisów gry związane są tylko z dynamiką walki sportowej,
2. Jakie jest zagrożenie dla drużyny broniącej przy realizacji ze strony przeciwnika najwyższego celu w działaniu ofensywnym (zdobycie sytuacji strzeleckiej i utrata bramki) w wyniku nieprzestrzegania gry fair play w działaniu defensywnym,
3. Czy przestrzeganie gry fair play może racjonalizować działania w grze sportowej

Material i metody badań

Badania dokonano wśród młodych graczy piłki nożnej, kategoria wiekowa junior młodszy, liga rozgrywek – I liga w okręgu krakowskim.

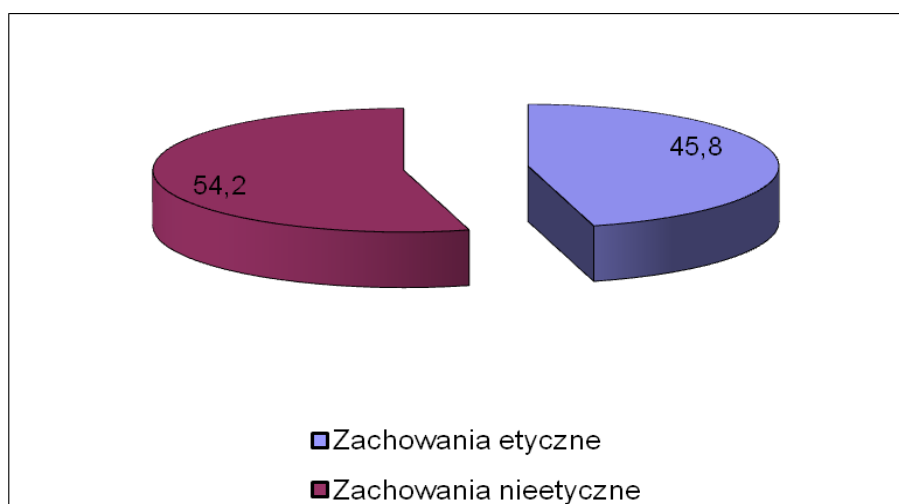
Badania na podstawie obserwacji notowanej (Panfil 2006) dokonano na podstawie rozgrywek w sezonie piłkarskim 2014 – 2016. Obserwowano 503 zawodników w 20 meczach. W trakcie obserwacji – przy pomocy arkusza obserwacji notowano celowe (rozmyślne faule) wynikające nie tylko z nieprzestrzegania przepisów gry ale i też działania, które w zamiarze miały na celu odnieść „podstępą korzyść” w działaniu sportowym. W działaniach tych uwzględniono też postawę arogancji zawodnika przy popełnieniu błędu wynikającego z nieprzestrzegania przepisu gry.

Wyniki badań

Z analizy danych zawartych w tab. 1 oraz ryc. 1. wynika iż w działaniach młodych graczy istnieje przewaga zachowań nieetycznych w sytuacjach konfliktu sportowego.

Tab. 1 Charakterystyka czynności zachowań etycznych i nieetycznych w grze młodych graczy piłki nożnej

Zachowania etyczne (średnia liczba zachowań w meczu)	Wartość procentowa	Zachowania nieetyczne (średnia liczba zachowań w meczu)	Wartość procentowa
3,66	45,8	4,33	54,2

Ryc. 1. Procentowe zestawienie wartości związanych z etycznym i nieetycznym zachowaniem w trakcie walki sportowej.

Zachowania te nie tylko wskazują pewne nieprawidłowości związane z nieprzestrzeganiem przepisów gry ale przede wszystkim sposób zachowanie z nieprzestrzegania gry fair play. Spostrzeżenia te są bardzo znaczące, gdyż ukazują skalę problemu wychowania do sportu i kształtowania cech prospołecznych, które w znacznym stopniu mogą wpływać na rozwój osobowości poprzez kształtowanie cech etycznych młodego sportowca .

W dalszej części postępowania badawczego próbowano rozpoznać także sam proces racjonalnego sterowania sportowcem, który poprzez przestrzeganie gry fair play może pozytywnie wpływać na sam wynik sportowy (eliminowanie zagrożeń w działaniach defensywnych).

Wyniki badań w tab. 2 znacząco wskazują korzyści gry fair play dla działań typowo sportowych.

Tab. 2 Charakterystyka zachowań nieetycznych przyczyniających się do wytwarzania zagrożeń najwyższych celów dla działań defensywnych wraz z wartością utraconych bramek

Zachowania nieetyczne (średnia liczba zachowań w meczu)	Wartość procentowa	Zagrożenia w realizacji najwyższych celów dla działań defensywnych (wartość w %)	Utrata bramki (wartość w %)
4,33	54,2	69,4	15,9

Z analizy danych wynika iż nieprzestrzeganie gry fair play w znacznym stopniu stwarza zagrożenie dla realizacji najważniejszych celów defensywnych. Działania te przyczyniły się też do utraty goli. Można więc uznać iż nieprzestrzeganie gry fair play graczy w drużynie może znacznie obniżyć sprawność działania sportowego. Spostrzeżenia te wskazują iż należy głębiej zastanowić się nad kierunkiem racjonalnego oddziaływania w procesie wychowywania sportowego. Należy poszukiwać wartości, które w edukacji sportowej powinny być uwzględniane na równi ze szkoleniem. Wydaje się iż w pierwszej kolejności w kształtowaniu osobowości zwłaszcza młodego sportowca należy ugruntować etyczne postępowanie w samej rywalizacji sportowej.

Etyczne reguły działań w sporcie wynikają w dużej mierze z Idei Olimpijskiej, która jest ideą piękną i czystą. Uznając za najważniejsze takie wartości jak: równość ludzi, poszanowanie przeciwnika, tolerancję, uczciwość, chęć bycia lepszym dzięki własnej pracy a nie kosztem przeciwnika. Według Juskiewicza (1999) Olimpizm narodził się dawno, jednak w swych podstawowych założeniach przetrwał do dzisiaj, stając się ideą uniwersalną - jedyną wspólną dla całego świata , jednoczącą w szlachetnej rywalizacji ludzi różnych ras, religii i systemów politycznych. Zdaniem Zdebskiej (2008) Olimpizm (jako filozofia) ściśle wiąże się z wartościami sacrum we współczesnym sporcie. Nawiązuje do tradycji antycznej, gdzie

dążenie do wszechstronnego rozwoju psychofizycznego stanowiło podstawowy kanon wychowania, a sprawność fizyczna była jedynym ze sposobów oddawania czci bogom. Te wartości na przełomie XIX i XX wieku w eksperymencie pedagogicznym Pierre'a de Coubertina - twórcy nowożytnego olimpizmu zostały przeniesione do współczesności (między innymi kalokogatia, ekecheiria). Dzisiaj helleński ideał człowieka wszechstronnego (mocny duchem i ciałem) w dalszym ciągu pozostaje aktualny (Zdebska 2008).

Współczesna ideologia olimpijska w pewnym uproszczeniu opiera się na następujących zasadach:

1. **Fair play** – jako naczelną zasadę etyki walki sportowej (fair – czysta, uczciwa, play – gra w działaniu indywidualnym, zespołowym), mieszanka tradycji rycerskiej i dżentelmeńskiej.

Według Panfila (2006), zasadę tą tworzą następujące reguły:

- a). równość zewnętrznych warunków walki sportowej w chwili jej rozpoczęcia i pozostawienia rozstrzygnięcia w jej toku wyłącznie umiejętnościom taktycznym i psychicznemu przygotowaniu sportowców, a także w dużej mierze przypadkom sytuacyjnym pod warunkiem przestrzegania ustalonych przepisów gry - działania,
- b). świadomej rezygnacji z szansy nieuczciwego zwycięstwa, również w sytuacji gdy jest ono niezauważalne dla przeciwnika i sędziego,
- c). dobrowolnego podporządkowania się obowiązującym w obrębie danej dyscypliny przepisom i tradycjom,
- d). szacunku dla przeciwnika i okazywania go za pomocą form tworzących swoistą etykietę sportową, jak pohamowanie i niewyrażanie niezadowolenia z nieudanej akcji lub przegranej, podanie przeciwnikowi ręki po zakończonej rywalizacji.

Jak widać powyższe reguły gry fair normują postępowanie, stąd też częste określanie w rywalizacji sportowej: "cel uświęca środki", "wszystkie chwytaki dozwolone", "zwycięzców się nie sadi" uzyskują jednoznacznie negatywną ocenę, gdyż ich realizowanie nie tylko nie jest zgodne z głównymi założeniami etyki, lecz doprowadziłoby do zniszczenia podstawowych przesłanek aksjologicznych, które pozwalają wyodrębnić sport jako zjawisko społeczne i kulturowe.

2. **Citius, Altius, Fortius** (szybciej, dalej, mocniej) - to nurt, który w dążeniu wyznacza kierunek kształcenia sportowca w "pełnej" sprawności fizycznej (rozwój ciała, ducha i umysłu). Dobry sportowiec, to zawodnik, który w sposób świadomy dąży do doskonałości fizycznej, ruchowej i psychicznej. Należy więc dbać o rozwój wszystkich dyspozycji warunkujących sprawne działanie w uprawianej dyscyplinie (holistyczne oddziaływanie). Zasada ta nawiązuje do starożytnego greckiego ideału wychowania "Kalokogatia" -

wyrażającego się w doskonałości duchowej i cielesnej, który miał się uzewnętrzniać zarówno w sprawności i wytrzymałości fizycznej, jak i zaletach umysłu i charakteru moralnego wychowania. Taki kierunek w szkoleniu, zwłaszcza młodych sportowców powoduje szybsze dojrzewanie, nie tylko w aspekcie psychiczno-społecznym ale także w aspekcie podniesienia sprawności działania w grze.

3. **Amatorstwo** - w koncepcji szkolenia młodych zawodników wiąże się z bezinteresownym uprawianiem sportu. Wyrabianiu postaw opartych na motywacji wewnętrznej (Gracz, Sankowski 1995). Uprawiam sport - np. gry zespołowe, bo chcę być sprawny ruchowo, dla zdrowia. Także wśród dorosłych sportowców, nawet profesjonalnych motywacja wewnętrzna powinna dominować nad motywacją zewnętrzną - uzależnioną np. od wysokości kontraktu czy premii za występ w zawodach. Zdaniem Basiagi-Pasternak (2006) sportowcy powinni odznaczać się wysoką motywacją osiągnięć (motywacja wewnętrzna), powinni dążyć do współzawodnictwa, samodoskonalenia i mistrzostwa. Według Atkinsona (1960) z potrzebą osiągnięć sportowych wiążą się takie cechy jak wytrzymałość, wiara we własne siły, przedkładanie zadań długoterminowych nad doraźnymi, odważne stawianie czoła trudnościom, poczucie własnej wartości, dbałość o uznanie społeczne. Jak się wydaje cechy te mogą być bardziej rozwijane pod wpływem motywów wewnętrznych (ja chcę w pełni, z wyższych względów), a nie motywacji zewnętrznej (gram bo otrzymam nagrodę).

4. **Pokój** - rywalizacja sportowa, to stan wyjątkowego przeżywania w zmaganiu z przeciwnikiem, któremu towarzyszy odświętny nastrój widowiska sportowego. W starożytnej tradycji igrzyskom towarzyszył pokój powszechny - ekecheiria, gdzie zawieszano wszelkie waśnie, a zawody były świętem dla ciała i duszy - rywalizacją w poszanowaniu dla przeciwnika i widzów. W koncepcji tej rywalizację sportową należy pojmować jako doskonalenie własnych umiejętności i cech osobowościowych z pomocą przeciwnika, którego należy szanować i ukazywać mu szacunek. Sportowiec już od najmłodszych lat musi zrozumieć (edukacja humanitarna), że jego działania w rywalizacji sportowej mogą być dokonywane dzięki przeciwnikowi z którym rywalizuje. To przeciwnik jest tym podmiotem, dzięki któremu w rywalizacji można zostać zwycięzcą. Także poniesienie porażki, to sukces "w doskonaleniu siebie" - gdyż konkurent mógł się zmierzyć z lepszym, to wskazanie drogi do samodoskonalenia. Należy więc w procesie szkolenia, już od najmłodszych lat wpajać prawidłowość "że przeciwnik to partner" dzięki któremu możemy poprawić własne niedoskonałości w działaniu sportowym (Pawłucki 2008).

5. Apolityczność - niezależność od polityki. Sport powinien być wolny od wszelkich zależności i wpływów. Tylko takie podłoże w organizowaniu zawodów musi zapewnić czystą rywalizację. Pogląd taki należy przyjąć już w szkoleniu młodych sportowców, którzy nie powinni odczuwać "wsparcia negatywnego" od działaczy, trenerów - którzy wykorzystując swoje wpływy stosują np. przywilej gospodarza, sponsora. Zawodnik musi zrozumieć, że tylko równa szansa w rywalizacji sportowej może prawdziwie ocenić wartość jego umiejętności w zawodach (Lipiec 2007). Wszelkie "organizacyjne wspomaganie" doprowadza do osłabienia ducha sportowej rywalizacji a sukces zapewniony "przy zielonym stoliku" przyczynia się do miernej satysfakcji ograniczającej rozwój sportowy zawodnika.

6. Równość - W ideologii olimpijskiej każdy może startować w igrzyskach niezależnie od stanu i pochodzenia, musi to być tylko potwierdzone wymogami sprawności fizycznej w danej konkurencji. W procesie szkolenia sportowego oznacza to, że iż każdy może uprawiać daną dyscyplinę, należy tylko chcieć - być mocno umotywowany wewnętrznie. W zależności też od umiejętności należy sprawiedliwie i obiektywnie klasyfikować zawodników (ocena dokonywana przez trenera, działaczy). Równość, to także w procesie edukacji sportowca wpajanie zasad poszanowanie partnera i przeciwnika, to rzetelna samoocena oraz unikanie szpanerstwa i zadufania w sobie. Należy pamiętać, że w rywalizacji sportowej partner i przeciwnik, to podmioty równi ważne, dzięki którym można wspólnie realizować cel w działaniu (z partnerem) oraz doskonalić swoje umiejętności w utrudnionych warunkach rywalizacji sportowej, które wspaniałomyślnie zapewnia nam przeciwnik. W poszanowaniu więc wartości podmiotowości zawodów sportowych należy z szacunkiem i godnością odnosić się do różnych okoliczności (sytuacji) jakie towarzyszą działaniom w rywalizacji sportowej.

Powyższe zasady ideologii olimpijskiej powinny wyznaczać obowiązek zachowania się w edukacji sportowca. Taki kierunek oddziaływania już od najmłodszych lat, wyrabia prawidłową postawę i samodyscyplinę, co znacznie ułatwia proces kierowania sportowcem w zorganizowanym szkoleniu.

Według Panfila (2006) elementem niezbędnym do zachowania czystości sportu i jego rozwoju w duchu olimpijskim jest także wysoki poziom moralny i zawodowy ludzi uczestniczących w procesie nauczania i trenowania sportowców. Dotyczy to nie tylko nauczycieli i trenerów lecz także działaczy sportowych, którzy często wymuszają nieetyczne zachowania zawodników. Wynika stąd konieczność ciągłej edukacji w duchu olimpizmu nie tylko uczniów, zawodników i trenerów ale także ludzi inaczej związanych z działalnością sportową, to znaczy działaczy, sponsorów i kibiców.

Biorąc to pod uwagę autor za profesorem Józefem Lipcem- wybitnym filozofem, proponuje Kodeks Etyki Sportowej, który został zaczerpnięty z opracowanego Kodeksu Etyki Piłkarskiej (Lipiec 2005, s.14) :

1. Zasada właściwej proporcji

Dana dyscyplina, którą uprawiasz jest sportem, toteż nie należy jej traktować ani wyżej od ważnych spraw życia, indywidualnych i społecznych, ani też niżej, degradując ją do poziomu niskich instynktów, handlu lub uprzedmiotowienia człowieka.

2. Zasada podwyższonej odpowiedzialności

Organizując działalność w danej dyscyplinie sportowej musimy brać pełną odpowiedzialność za zdrowotne i moralne wychowanie młodzieży.

3. Zasada równości

W zawodach sportowych spotykają się zawsze rywale, którzy jako ludzie są tacy sami po obu stronach. Aby rywalizacja miała sens, wszystkich muszą obowiązywać równe prawa i równe obowiązki

4. Zasada wzajemności

Każdy uczestnik zawodów sportowych zobowiązuje się przestrzegać przepisów i reguł w rywalizacji, kultury, oczekując zarazem, że przeciwnicy także zajmą podobną postawę.

5. Zasada gościnności

Należy przestrzegać kanonów gościnności, pamiętając, iż obowiązuje ona obie strony. Gościnność wobec obcych stanowiła historycznie pierwszy krok do wyjścia ze stanu pierwotnej dzikości i do dziś stanowi kryterium solidarności międzyludzkiej. Norma ta winna obowiązywać nie tylko sportowców, ale i wszystkich widzów.

6. Zasada sprawiedliwości

Kto łamie przepisy regulaminu rywalizacji sportowej, powinien podlegać odpowiedniej i identycznej dla wszystkich karze, kto zaś wykorzysta swą przewagę i sytuację w skutecznym działaniu, musi być nagrodzony uznaniem prawidłowo zdobytych goli, punktów i miejsc w rankingu.

7. Zasada fair play

Poza literą przepisów - od piłkarzy oczekuje się rycerskiej postawy "czystej gry". Przede wszystkim nie wykorzystywania losowych przewag i nieuwagi sędziów.

8. Zasada prawdy

Sportowcy nie mogą być kłamcami, symulantami i komediantami, z zamiarem wyciągnięcia korzyści z oszustw i błazenady, przeciwnie muszą zawsze być gotowi do przyznania się do błędu lub faulu, nawet wtedy, gdy przynosi to określoną stratę w rywalizacji.

9. Zasada rzetelności trenerskiej

Trenerzy zobowiązani są wpajać i egzekwować zachowanie zgodnie z duchem sportu, bezwzględnie zaś odsuwać od rywalizacji osobników, którzy nie rozumieją sensu walki sportowej i notorycznie sprzeniewierzają się jej wartościom.

10. Zasada życzliwej opiekuńczości

Nauczycieli, instruktorów i trenerów obowiązuje obiektywizm w ocenie szans i poziomu rywalizacji sportowej zawodników, połączony z maksymalną życzliwością wobec podopiecznych, pozwalającą wykorzystać wszystkie ich możliwości i szanse dla dobra reprezentujących zespołów i samych sportowców. Od menadżerów i lekarzy należy żądać bezwzględnego poszanowania zdrowia zawodników.

11. Zasada uczciwości

Działacze, sponsorzy i opiekunowie drużyn sportowych nie mogą nigdy i pod żadnych pozorem żądać od zawodników i szkoleniowców zachowań niezgodnych z etyką sportową. Dotyczy to zarówno stosowania środków dopingujących jak i kupczenia wynikami. Sportowcy powinni solidarnie odmawiać poleceń lub życzeń, które godzą w ich honor i czystość reguł gry.

12. Zasada godności

Na każdym szczeblu rywalizacji sportowej - od początkujących, po profesjonalny wyczyn - obowiązywać musi poszanowanie godności ludzkiej, z odrzuceniem dyskryminacji ze względu na rasę, wyznanie, narodowość i stan majątkowy.

13. Zasada lojalności

Piłkarze i szkoleniowcy winni być zdyscyplinowani i wierni podjętym zobowiązaniom wobec kraju, który reprezentują, klubu, kolegów i środowiska.

14. Zasada koleżeństwa

Sportowcy winni być koleżeńscy poza stadionem i podczas rywalizacji, powinni okazywać zaufanie partnerom, wzmacniając ich poczucie własnej wartości i przyczyniając się tym samym do zwiększenia siły i wartości własnego zespołu. Konflikty i zawiści muszą pozostać poza sportem.

15. Zasada solidarności

Zarówno zawodnicy jak i szkoleniowcy muszą zachowywać środowiskową solidarność, nie godząc się nigdy na zdobywanie awansów i robienie kariery kosztem swoich kolegów z zespołu i ławy trenerskiej.

16. Zasada systematycznej pracowitości

Każdy musi pamiętać, że własna praca, zaangażowanie i obowiązkowość tworzą nie tylko osobistą pozycję, ale i poziom drużyny, klubu oraz kraju. Dotyczy to zarówno zawodników, jak i szkoleniowców, którzy są zobowiązani do stałego doskonalenia swego warsztatu.

17. Zasada bezwzględności norm

Jeśli w ferworze walki popełni się wykroczenie, należy z pokorą przyjąć regulaminową karę. Wykluczyć należy jakiegokolwiek faule taktyczne, jako niezgodne z duchem sportu, który nie dopuszcza relatywizmu etycznego, typu "cel uświęca środki".

18. Zasada honoru sportowego

Trzeba umieć wygrywać w zawodach sportowych bez poniżenia rywala, trzeba też umieć honorowo i przegrywać, bez poczucia krzywdy, niesprawiedliwości losu i żądy pozasportowej pomsty.

19. Zasada bezstronności sędziowskiej

Każdy kto podjął się trudnych obowiązków sędziego w zawodach sportowych, musi być arbitrem nieprzekupnym, absolutnie sprawiedliwym, wyzutym z jakiegokolwiek stronniczości, dokładając zawsze starań, by sprostać kanonom obiektywizmu ocen wobec wszystkich sytuacji w trakcie rywalizacji.

20. Zasada kulturalnego dopingu

Kibice winni postępować w myśl ogólnego kodeksu sportowego: gorąco wspomagać własnych zawodników (drużynę), ale z uznaniem klasy przeciwnika, życzyć zwycięstwa ulubieńcom, ale uczciwie gratulować sukcesu lepszemu rywalowi. W żadnym wypadku nie należy tolerować fauli kibicowskich w postaci obelg, szyderstw i gróźb. Szowinizm, chamstwo, agresja, a zwłaszcza pospolity bandytyzm to oczywiste formy zachowań wymierzonych w ideę sportu.

21. Zasada sportowej solenności

Organizatorom imprez sportowych, sponsorom, działaczom, spikerom stadionowym, podobnie jak zawodnikom i trenerom, nie wolno w żadnej formie tolerować obecności w zawodach i wokół nich autentycznych wrogów i szkodników, poszukujących w sporcie miejsca dla realizacji nieczystych interesów, ekspresji atawizmów i leczenia kompleksów.

22. Zasada medialnej współodpowiedzialności etyczno-edukacyjnej

Dziennikarze zajmujący się sportem wini przestrzegać w najwyższym stopniu reguł etycznej poprawności, walcząc z wszelkimi przejawami zła na boiskach i wokół nich, pamiętając o promowaniu szlachetnego współzawodnictwa, czystości reguł i obiektywizmu oraz o potędze posiadanych środków wychowawczych.

Opisane zasady etyki sportowej kształtują nie tylko sferę duchową zawodnika ale i też wpływają na jego postawę w skutecznym szkoleniu, gdyż zarówno praktyka walki jak i jego etos pozostają ze sobą w pewnym związku (Zdebska 2008). W każdym działaniu sportowca występuje wartościowanie rozumiane jako dokonywanie ocen moralnych lub prakseologicznych (w grze sprawnie działam zgodnie z przepisami, czy też nie, solidnie trenuję, czy też lekceważę swoje obowiązki). Taka postawa poprzedza każdą decyzję w edukacji sportowca, która prowadzi do mistrzostwa lub ogranicza jego osiągnięcia. Należy także pamiętać, że obok walorów moralnych, tworzących ludzi dzielnych i kompetentnych w swym stadionowym rzemiośle, rywalizacja sportowa kreuje piękno wspaniałych widowisk, estetyczną finezję sztuki artystów we władaniu własnym ciałem oraz urzekające dramatyzmem wydarzenia w rywalizacji sportowej, którymi żyje świat i miliony pojedynczych ludzi. Sport rodzi radość i dlatego właśnie musi być możliwie jak najbardziej czysty i szlachetny w swym wizerunku etycznym. Biorąc pod uwagę powyższe rozważania wydaje się, że równoważne przestrzeganie norm etycznych i reguł sportowego działania daje nie tylko szansę kształtowania osobowości młodego sportowca ale i też kształtowania optymalnej postawy w rywalizacji, która w aspektach sportowych daje też możliwość sprawniejszego działania w grze.

Wnioski:

4. Działania związane z nieprzestrzeganiem przepisów gry wynikają nie tylko z dynamiki walki sportowej, mogą one także wynikać z niskiego poziomu etyki sportowej,
5. Nieprzestrzeganie zasad fair play może znacznie obniżyć skuteczność sportową drużyny,
6. Edukacja humanitarna w sporcie przyczynia się nie tylko do kształtowania osobowości młodego sportowca ale i też wyznacza kierunki w racjonalnym szkoleniu.

Piśmiennictwo:

1. Atkinson J.W. 1960. Badania nad motywacją osiągnięć. Psychologia Wychowawcza, 2.
2. Basiaga-Pasternak J. 2006. Przygotowanie psychiczne w szkoleniu piłkarskim. (w:) Żak S., Duda H. (red.) Podstawy racjonalnego szkolenia w grze w piłkę nożną, Podreczniki i skrypty nr. 28.
3. Duda H. 2008. Intelktualizacja procesu nauczania a rozwój dyspozycji do gry sportowej (na przykładzie piłki nożnej), Studia i Monografie, nr. 50 , AWF Kraków.
4. Duda H. 2012. Zasady ideologii olimpijskiej jako kryterium sprawnego działania sportowego. Studia Humanistyczne, AWF Kraków, 12,49-55.

5. Gracz J., Sankowski T. 1995. Psychologia Sportu. AWF, Poznań.
6. Juskiewicz M. 1999. Czystość w sporcie w świetle sesji MKOL Olimpia 97 (w:) Lipiec J. (red.) Sport, Olimpizm , Wartości, Fall Kraków.
7. Kirchner R. (1927) Fairplay, Sport, Spiel und Geist in England. Frankfurt
8. Lipiec J. 2005. Zasady etyki piłkarskiej, Futbol Małopolski, 5, 14.
9. Lipiec J. 2007. Pożegnanie z Olimpią, Fall, Kraków.
10. Naglak Z. 2001. Teoria Zespołowej Gry Sportowej Kształcenie Gracza, AWF Wrocław.
11. Panfil R. 2006. Prakseologia gier sportowych, Studia i Monografie nr 82, AWF Wrocław.
12. Pawłucki A. (2002) Postmodernity and Olympism. AWF, Gdańsk
13. Pawłucki A. (2007) Osoba w pedagogice ciała. Prawo pokoju olimpijskiego. Olsztyńska Szkoła Wyższa im. J. Rusieckiego, Olsztyn
14. Pawłucki A. 2008. Sport jako modernizm olimpijski, Kultura Fizyczna, 11-12, 10-16.
15. Rychta T., Neffati A., 1990. *Interkorelacje wybranych cech osobowości zawodników piłki nożnej*, Wychowanie Fizyczne i Sport, 4
16. Zdebska H. 2008. Istota i wartości zespołowych gier sportowych, Studia i Monografie nr 49, AWF Kraków.

Strony internetowe:

https://pl.wikipedia.org/wiki/Fair_play (29.12.2017)

Notka o autorze:

Dr hab. prof. nadzw. AWF Henryk Duda - Kierownik Zakładu Gier Sportowych i Rekreacyjnych AWF w Krakowie.

Trener Klasy Mistrzowskiej PZPN, licencjonowany trener UEFA A, trener Edukator PZPN, wykładowca na kursach i konferencjach szkoleniowych dla trenerów piłki nożnej.

Były trener drużyn młodzieżowych w Cracovii (1984–1985), KS Hutnik Kraków (1985–1996), trener koordynator, trener drużyn juniorów w Szkole Mistrzostwa Sportowego Piłki Nożnej w Krakowie (1996–2015).

Autor licznych publikacji naukowo-metodycznych z teorii i praktyki piłki nożnej, zajmuje się problematyką związaną z intelektualizacją procesu nauczania gry w piłkę nożną oraz aspektami prozdrowotnymi w procesie szkolenia sportowego.

